

קוד אתי ונהלים לאישור מחקר על-ידי ועדת האתיקה למחקר שבמכללת אורנים¹

1. מבוא

בהתאם לחוקי נירנברג והנחיות המדען הראשי של משרד החינוך, מחקרים המערבים בני אדם חייבים להיות כפופים לנהלים ולמגבלות בכל תהליך המחקר: תכנון המחקר, ניהולו, ניתוח הנתונים ודיווח על תוצאותיו. רווחת המעורבים במחקר, כבודם וזכויותיהם חייבים לעמוד בראש מעייניהם של החוקרים, זאת יחד עם הקפדה על סטנדרטים מקצועיים גבוהים.

מטרתו של מסמך זה היא לידע את החוקרים במכללת אורנים מהן הדרישות האתיות שעליהם להקפיד לבצען בניהול מחקרם; להסדיר את פעילותה של ועדת האתיקה במכללה, לתת כלים בידיה להעריך סוגיות אתיות של הצעות מחקר המוגשות לה ולהחליט על מתן אישור לביצוע המחקר ועל התנאים הכרוכים בכך.

2. ועדת האתיקה המוסדית למחקר של מכללת אורנים

בוועדה האתית של המחקר מכהנים שישה חברים מהסגל האקדמי של המכללה המייצגים דיסציפלינות שונות.

3. אישור לביצוע מחקרים

- א. מחקרים המבוצעים במכללת אורנים, מומלץ שיקבלו טרם ביצוע המחקר את אישורה של ועדת האתיקה המוסדית למחקר.
- ב. ועדת האתיקה למחקר יכולה לאשר את המחקרים המוגשים לה, לדרוש שייערכו בהם שינויים כתנאי לאישור וכן להחליט שאינה מאשרת אותם. במקרים שבהם הוועדה תחליט שלא לאשר מחקר יהיה עליה לפרט את הנימוקים לכך בכתב.
- ג. תגובת הוועדה למחקרים שיוגשו לה תימסר לחוקרים בכתב בתוך כחודשיים.
- ד. אם תחליט ועדת האתיקה למחקר המוסדית באורנים שלא לאשר מחקר, זכאית החוקר/ת הראשית לערער על ההחלטה בפני הרקטור/ית, בצירוף מכתב המפרט את נימוקי הערר. החלטת הרקטור/ית הינה סופית ומחייבת, ותימסר לחוקר/ים בכתב בתוך שלושים ימי עבודה מיום הגשת הערר.
- ה. אישור ועדת האתיקה למחקר יינתן למשך שנתיים. במקרה הצורך תינתן אפשרות הארכה לשנה נוספת, וזאת לאחר שהוגשה לוועדה מראש בקשה מנומקת לאַרְכָּה.
- ו. אישור ועדת האתיקה למחקר אינו תקף בכל מקרה שהמחקר נוגד את הוראות החוק, ובכלל זה את הוראותיו של המדען הראשי במשרד החינוך.

¹ . הקוד האתי והנהלים מתבססים על המסמך של ועדת האתיקה של מכון מופ"ת נוהל מס' ו'4/ פברואר 2016

ז. ועדת האתיקה למחקר אינה מהווה תחליף לוועדת הלסינקי למחקרים רפואיים או למחקרים שיש בהם מגע פיזי עם בעלי חיים או בני אדם. בכל מחקר מן הסוגים שמפורטים בסעיף זה יש לפעול לקבלת האישורים המתאימים מוועדת הלסינקי במוסד שבו מתבצע המחקר.

4. תכנון וביצוע המחקר/ים

א. בשלב תכנון המחקר חובת החוקרים לוודא שהם ממלאים אחר העקרונות האתיים בהתאם לנוהל זה. מומלץ להיוועץ בקוד האתי של האיגוד האמריקני למחקר בחינוך, הנמצא בקישור:

<http://www.aera.net/AboutAERA/KeyPrograms/SocialJustice/ResearchEthics/tabid/10957/Default.aspx>

ב. בכל הליך תכנון המחקר וביצועו החוקרים יקפידו על שמירת הכבוד, הרווחה והבטיחות של המשתתפים. זהות המשתתפים לא תיחשף בכל שלב שהוא במחקר אלא בהסכמתם המפורשת שתינתן בכתב.

ג. בעת תכנון המחקר יש לבחון את כלל הסיכונים האפשריים למשתתפים. אם נגרמו למשתתפים או למשפחותיהם סיכונים או נזקים בלתי צפויים, יש לפעול מיד להסרת הסיכון או הנזק, כולל באמצעות הפסקת המחקר. בד בבד יש לדווח בעניין זה לאלתר לוועדת האתיקה למחקר.

ד. החוקר/ת הראשית/ת אחראית/ת לכך שהמחקר יתועד באופן ברור ומדויק.

ה. חשיפה של תיעוד תוצאות המחקר תתאפשר לפי דרישה סבירה של שופטים אקדמיים, עמיתים או הנהלת הרשות למחקר, וזאת בכפוף לכללים משפטיים, אתיים ומקצועיים לשמירה על סודיות ופרטיות, הוועדה איננה אחראית לממצאי המחקר.

ו. יובהר כי בכל שינוי מהותי בכלי המחקר, במהלך המחקר או באוכלוסיית המשתתפים יש להגיש בקשה חדשה לוועדת האתיקה למחקר.

5. הסכמה מדעת

א. אנשים ישתתפו במחקר רק לאחר שהביעו הסכמה מדעת מראש ובכתב, רק לאחר שיובהרו להם באופן ברור מטרות המחקר, מהלכו, התועלת הצפויה מהמחקר והסיכונים הכרוכים בהשתתפות בו.

ב. כל משתתף רשאי לסרב להשתתף במחקר ו/או להפסיק את השתתפותו בכל עת. החוקרים נדרשים לציין זאת במפורש בפני המשתתפים. אסור לחוקרים להפעיל על אדם לחץ ישיר או עקיף להשתתף במחקר ואסור להם לבצע מניפולציות על המשתתפים על מנת להשיג את השתתפותם.

ג. קטינים, פסולי דין, או בעלי מוגבלות שאינם מסוגלים לתת הסכמה בכתב מדעת ומראש ישתתפו במחקר רק לאחר הסכמה מדעת מראש של האפוטרופוסים החוקיים שלהם (בדרך כלל ההורים). בנוסף, יש להסביר להם בעל פה את מטרות המחקר, ולהבהיר להם במפורש ובבהירות שהם זכאים להפסיק את השתתפותם במחקר בכל עת.

- ד. במחקרים בהם החוקרים טוענים לדיושה מתודולוגיים המצריכה הסוואה זמנית של מטרות המחקר, רשאים החוקרים, באישור ועדת האתיקה למחקר, לספק מידע חלקי אך אמיתי, ולדחות את מתן ההסבר המלא על מטרות המחקר עד לתום ביצוע ההליך המחקרי. לאחר מכן על החוקרים למסור למשתתפים מידע מלא על המחקר כמפורט לעיל.
- ה. ההשתתפות במחקר היא בהתנדבות, המשתתפים לא יקבלו על כך תגמול כספי. ניתן לתת שי סמלי וצנוע. אם יינתן שי יש לציין זאת בבקשה לאישור האתי של המחקר במקום המיועד לכך.
- ו. במחקרים אנתרופולוגיים או אתנוגרפיים, בהם אין אפשרות לקבל הסכמה מדעת מכל המשתתפים, יש לעדכן את כול המשתתפים על קיומו של המחקר. במצבים שלא ניתן ליידע או לקבל הסכמה מדעת - אין לחשוף את המשתתפים למצבים שלא היו נתקלים בהם אלמלא היה מתקיים מחקר.
- ז. לא יאושר מחקר אשר לדעתה של ועדת האתיקה למחקר יש בו סיכון או נזק משמעותי למשתתפים, גם אם אלה נתנו את הסכמתם מדעת.

6. פרסום התוצאות

- א. החוקרים יעשו ככל הנדרש כדי להבטיח שהרעיון למחקר, תכנונו, אופן איסוף הנתונים, ניתוחם, התוצאות המפורסמות ופרשנותן יהיו שלהם בלבד, יוצגו בשקיפות. אסור להם להעתיק ממקור אחר ללא אישור או ללא ציון מפורש של המקור בפרסום, ושהפרסום אינו נגוע בגניבת דעת או בגניבת רעיונות (פלגיאט).
- ב. החוקרים יישאו באחריות מלאה למחקר הנושא את שמם, וינקטו אמצעי זהירות סבירים כדי להבטיח שהתוצאות המדווחות נאמנות לממצאים שנבעו ממנו, ואין בהן מצג שווא או הטעיה.
- ג. החוקרים יקפידו לשמור על חסיון המשתתפים, ביטחונם ורווחתם.
- ד. במקרים בהם החוקרים משתמשים בחומרים של תלמידיהם עליהם לקבל את אישורם, לדאוג לתת להם את הקרדיט המתאים, ובמידה ותרומתם משמעותית אף לצרפם לרשימת המחברים.
- ה. במחקרים איכותניים יש להחזיר למרואיינים את הנתונים לשם אישורם. במידה והמרואיינים מתנגדים לפרסום יש לכבד את בקשתם במלואה, גם אם החוקרים ייאלצו לגנוז את המחקר כתוצאה מכך.

7. מסמכים

- החוקרים יצרפו לבקשה לאישור אתי של המחקר את המסמכים שלהלן:
- א. כלי המחקר: שאלונים, מדריך ריאיון ו/או מטלות שיועברו למשתתפים במחקר.
- ב. טופס בקשה לאישור ועדת האתיקה למחקר של מכללת אורנים – נמצא באתר.
- ג. טופס בקשה להארכה של האישור למחקר (במידת הצורך) - נמצא באתר.
- ד. התחייבות החוקרים להבטחת זכויות המשתתפים במחקר - נמצא באתר.
- ה. מכתב פנייה למשתתפים במחקר (יש להתאים את שפת הפנייה לשפת האם של המשתתפים) - נמצא באתר.

1. טופס הסכמה מדעת (יש להתאים את שפת המסמך לשפת האם של המשתתפים) - נמצא באתר.
2. בקשה לאישור המוסד שהמחקר נערך בו לביצוע מחקר בתחומו (למשל: טופס בקשה לאישור של מנהל בית ספר לקיום של מחקר במוסדו).